

Türkçede "Karadağlıca" Dil Adının Kullanılışına Dair

On Use of Montenegrin Language Name in Turkish

CEMRE SENA YILDIZ*

Öz

Karadağlıca; Balkan coğrafyasında konuşulan, Karadağ' da resmi dil statüsüne sahip olmuş, iki adet yazı sistemi, iki adet ağız sahası bulunan Güney Slav dilidir. Türkçenin Balkan coğrafyasındaki komşularından biri olmasına rağmen Türkçe konuşurlar tarafından daha az duyulan ve bilinen dillerdendir. Bunun sebebi, konuşur sayısının diğer dillere göre az olmasına bağlanabilir. Türkçede bu dilin ismi, dili konuşan etnik kökene (Karadağlı) getirilen {+CA} ekiyle kurulmuştur. Ancak Türkçe yazılan akademik kaynaklarda bu dilin "Karadağlıca" olan adının yanında farklı şekillere de rastlanmıştır. Yayınlardaki örnekler sunulurken durum ortaya konmuştur. Bu çalışmada öncelikle ana hatlarıyla Karadağ'a, Karadağlılara ve Karadağlıcaya dair genel bilgiler aktarılmıştır. Ardından Karadağlıların dillerini nasıl adlandırdıkları ve başka dillerde bu dilin nasıl adlandırıldığı açıklanmıştır. Çalışmanın öne sürdüğüleri arasında, Türkçede yeni kullanıma giren veya yaygınlaşan dil adlarında {+CA} yapım ekinin ülke veya coğrafya adına değil, o dili konuşan etnik ada getirilmesi gerektiğidir. Türkçenin dil adı düzeni millet, kavim, halk adlarına {+CA} ekini veya "dili" sözüyle kurulur. Ülke adına doğrudan ek getirerek yapılan adlandırmalar hatalı kullanılan adlar olarak yanlış anlamalara yol açabilir. O ülke veya coğrafyadaki diğer dilleri kapsam dışı bırakarak çok dilliliği ihlal edebilir ve Türkçenin dil adlandırma yaklaşımıyla da çelişir. Çalışma bu görüşten hareketle, yanlış kullanımların önüne geçmek ve henüz yaygınlaşmadan hatalı şekilden kaçınmak gerektiğini vurgulamıştır.

Anahtar Kelimeler: Karadağ, Karadağlı, Karadağlıca, Karadağlı dili, dil adlandırması.

Abstract

Montenegrin is a South Slavic language spoken in the Balkans, official language in Montenegro. It has two writing systems, two dialectal areas. Despite being one of the neighboring languages to Turkish within the Balkans, Montenegrin remains relatively unfamiliar to Turkish speakers. This may be attributed to its smaller number of speakers compared to other languages. In Turkish, the name of this language is derived by attaching the suffix {+CA} to the ethnonym of speakers (Karadağlı). However, in Turkish academic literature, alternative names for this language are also encountered alongside "Karadağlıca." Examples from publications are provided to illustrate this variation. This study first offers a general overview of Montenegro, Montenegrins, and the Montenegrin language. It then examines how Montenegrins refer to their language and how it is named in other languages. Among the arguments put forth is the assertion that in Turkish, when naming languages newly introduced or gaining prominence, suffix {+CA} should be applied to the ethno-nym of speakers, rather than to the name of the country or region. Turkish naming conventions for languages are typically structured by adding the suffix {+CA} or the word "language" to the names of nations, ethnic groups, or communities. Naming practices based on the country's name can lead to erroneous interpretations, potentially excluding other languages spoken in the region, violating multi-lingualism, and contradicting the Turkish approach to language nomenclature. Building on this perspective, the study underscores the need to avoid incorrect naming practices before they become widespread and to adhere to accurate naming conventions.

Keywords: Montenegro, Montenegrin (Karadağlı), Montenegrin language (Karadağlıca), language nomenclature.

* Doktora öğrencisi / Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Uşak/TÜRKİYE, cemresenayildiz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3874-5193

Gönderilme Tarihi | Date Applied: 05/12/2024

Kabul Tarihi | Date Accepted: 15/01/2025

Araştırma Makalesi | Research Article

Giriş

XXI. yüzyılda bugün Balkan topraklarında yer alan bağımsız ülkelerden biri Karadağ’dır. Adriyatik kıyısındaki bu devletin Karadağlıca olan resmî dilinin kullanım standartları, 2000’li yıllarda ilerleyen devletleşme süreciyle birlikte ilerlemektedir. Karadağlıların ana dili olan Karadağlı diline dair literatür bilgisi Türkçede azdır. Türkçe konuşan veya Türkçeyle yazan yaygın kitlede ise bilgi karmaşası olduğu da söylenebilir. Bu çalışma böyle bir gözlem sonucunda oluşmaya başlamış, Türkçede az bilgi sahibi olunan ve kullanımı zaman zaman karıştırılan Karadağlıcanın kullanılışını araştırıp sunmayı amaçlamıştır. Araştırma sırasında Türkçenin dil adı yapma tercihinde de bakılmış ve “Karadağlıca” dil adının kullanılışı akademik yayınlardan taranmıştır. Durum tespiti yapmanın yanında bu çalışma, Türkçede yeni yeni kullanımı yaygınlaşan bir dil adının doğru şekilde standartlaşmasına katkı sunmayı da amaçlamıştır.

Tarihte *Karadağ* dışında, *Zeta*, *Duklja*, *Dioclea*, *Hersek*, *Kuzey Arnavutluk* (veya *Arnavutluk*), *Brda* gibi adlarla anılan Karadağ coğrafyasının (İğci, 2019a, s. 3) Türkler, Karadağlılar ve diğer bazı milletlerle bir tarihi olmuştur.

XX. yüzyılda Karadağ, hızla değişen olayların ve ideolojik bakış açılarının etkisiyle oldukça çalkantılı tarihe sahip olmuştur. Karadağ, 1878 Berlin Kongresi’nde alınan kararlar o zamanki Türk devletinden bağımsızlığını kazanmıştır. Karadağ’ın 1918 senesinde Sırbistan ile birleşmesiyle birlikte, 40 yıllık bağımsızlık dönemi sona ermiştir. Karadağ daha sonra Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı bünyesine dâhil olmuştur. Krallık, 1929 yılında Yugoslavya Krallığı hâline gelmiştir. 1941 senesinde savaşın patlak vermesinden sonra; 1945 sonrasında sosyalist yönetime sahip Yugoslavya kurulmuş, Karadağ da bu devletin federal parçalarından biri olmuştur. Kuruluşunda ülke, Demokratik Federal Yugoslavya olarak anılıp, kısa zaman sonra Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti adını almıştır. 2003 yılında Karadağ, Sırbistan-Karadağ isimli federal yapının parçası olmuştur (Rastoder, 2017, s. 90; İğci, 2019a, s. 14; Tulun, 2022, s. 3).

Sırbistan ile kurulan üç yıllık devletler birliğinden sonra 21 Mayıs 2006 tarihinde Karadağ’da bağımsızlık referandumu yapılmıştır. Bu referandumdan bağımsızlığa evet sonucu çıkmıştır. Bu sonuçla Karadağ bağımsızlığını ilan ederek Sırbistan-Karadağ federasyonundan ayrılmıştır. Türkiye 22 Haziran 2006’da Karadağ’ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden (7. ülke) biri (Dilek, 2022, s. 186) olmuştur.

Karadağ Cumhuriyeti, 13.812 km² yüzölçümüne sahiptir. Karadağ, Balkan Yarımadası’nın batısında yer almaktadır. Karadağ’ın sınır komşuları arasında kuzeyinde Sırbistan, doğusunda Kosova, güneydoğusunda Arnavutluk, batısında Hırvatistan ve Bosna-Hersek bulunurken güneyi de Adriyatik Denizi ile çevrilidir (Morrison, 2009; Urhan, 2015, s. 114; İğci, 2019a, s. 17). Karadağ

bugün cumhuriyet idaresine sahip parlamenter demokrasi ile yönetilmektedir. Seçimler dört yılda bir yapılmaktadır. 2024 yılı itibarıyla ülkede belediye olarak 25 idari birim vardır.

Başkenti Podgoriça (*Podgorica*) olan Karadağ'da, Nikşiç (*Nikšić*), Akova (*Bijelo Polje*), Bar, Berane, Hersek Novi (*Herceg Novi*), Taşlıca (*Pljevlja*), Rojay (*Rožaje*), Kotor, Ülgün (*Ulcinj, Ulqin*), Budva, Danilovgrad, Çetine (*Cetinje*), Tivat, Plav, Moykovaç (*Mojkovac*), Kolaşin (*Kolašin*) gibi yerleşim merkezleri bulunur. Güney-güneybatı yönlü sahil kesimi Adriyatik Denizi'ne bakan bugünkü Karadağ, turizm özelliğiyle ön plandadır. Makalenin kapsamındaki Karadağlılardan başka ülkede Sırp, Boşnak, Arnavut, Hırvat, Rom, Mısırlı, Makedon, Sloven, Türk gibi çeşitli milletler yaşamaktadır. Yakın yıllarda yürütülen akademik saha çalışmaları ve inceleme yayınlarıyla Karadağ Türklerinin¹ dil ve kültür özellikleri sunulmuştur.

Karadağ'ın coğrafyası, ülkenin kuzey kesimindeki yüksek dağlardan, orta ve batı kesimindeki karstik bölgelere doğru dar bir bölgeye uzanmaktadır. Karadağ kıyı şeridi 294 km uzunluğundadır. Karadağ, Adriyatik Denizi üzerinden tüm dünyayla bağlantılı büyük bir ulaşım ağına sahiptir ve bu durum Karadağ'a hem turizm hem de ticaret açısından büyük bir avantaj sağlamaktadır. Özellikle Kotor Limanı'na her yıl birçok yolcu gemisi yanaşmaktadır (Orhanlı, 2020, s. 14, 20). Son yıllarda Karadağ, turistik anlamda önemli bir yükseliş yaşamıştır. Özellikle Adriyatik Denizi kıyılarındaki doğal güzellikleri, tarihî şehirleri ve kültürel zenginlikleriyle dikkat çekmektedir. UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan Kotor, tarihî yapıları ve katedralleri; Adriyatik kıyısındaki Budva, Balkanlar'ın en büyük gölü olan İşkodra Gölü, Perast kasabasının mimarisi ve tarihî kiliseleri, Durmitor Millî Parkı, yürüyüş rotaları, meşhur Tara Kanyonu ve kayak olanakları son yıllarda Türkiye'nin ilgisini çekmiştir. Karadağ'ın bu çeşitliliği ülkeyi önemli bir turizm noktası hâline getirmiştir. Coğrafi yakınlık, vizesiz ziyaret imkânı, ekonomik fırsatlar, tarihî bağlar ve turizm potansiyeli gibi unsurlar, Karadağ'ın Türkiye'den yoğun ilgi görmesini sağlamıştır.

Karadağ coğrafyasının büyük bölümünde ılıman Akdeniz iklimi hâkim olup, ülkenin kuzeyinde karasal iklim görülmektedir. Karadağ topraklarının önemli bir kısmını yüksek dağlar, derin vadiler ve nehir kanyonları oluşturmaktadır (Urhan, 2015, s. 114). Adriyatik sahiliyle İşkodra Gölü civarında

¹ Hem halk arasında hem akademik dünyada yeni yeni bilinmeye başlanan Karadağ Türkleri için Alpay İğci'nin şu yayınlarına öncelikle bakılabilir: "Karakteristik Birkaç Özellik Bakımından Rumeli Ağzıları İçinde Karadağ'ın Yerinin Tespiti" (2018), "Karadağ Türk Ağzı" (2019), "Türkiye Türkçesi Coğrafyası İçinde Karadağ Sahası" (2019), "Karadağ Ağzılarında Gelecek Zaman Eki Olarak {-[A]r}" (2019) ve "Karadağ Topraklarında Türkçe ve Karadağlıca Ağzılarının Etkileşimi" (2021).

verimli bir ova dışında ülkenin çoğu, yüksek Dinar Alpleri’nin kapladığı ekonomik ve sosyal yönden geri kalmış dağlık kısımlardan oluşur. Ziraata elverişli bölgeleri azdır. Mera ve ormanlık alanları bol olması nedeniyle hayvancılığa daha müsaittir (Özer, 2010, s. 7).

1. Genel Bilgilerle Karadağlıca

Bu çalışmanın konusu olan Karadağlıca veya Karadağlı dili, Hint-Avrupa dillerinin Baltık-Slav dairesinde yer alan bir dildir. Anılan küme içinde, Slavca kolunun güney kesimindedir. Güney Slav kesiminin ise Boşnakça, Hırvatça, Sırpça, Slovence ile beraber batı grubunda konumlanır. Türkçenin Balkan coğrafyasındaki komşularından biri Karadağlıcadır. Konuşur sayısının diğer dillere göre daha az olması, kısıtlı coğrafi yaygınlığı ve bugün Türkiye Türkçesinin batı sınırlarında bulunması gibi sebeplerle Karadağlıca, Türkçe konuşanlar tarafından pek bilinmemektedir (İğci, 2020, s. 18-19).

Karadağ Cumhuriyeti’nde yakın geçmişte resmî dil statüsü kazanan Karadağlıca, Güney Slav dilleri ailesi içinde yer alan ve nispeten yeni araştırılmaya başlanmış bir dildir. Yapılan literatür taramaları, bu dile ilişkin akademik çalışmaların henüz sınırlı ve yeni olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun nedeni, Karadağlıcanın resmî dil olarak tanınmasının yakın bir geçmişte gerçekleşmesi olabilir.

Karadağlı dilinin resmî dil statüsüne sahip olmasını takip eden birkaç yıl içinde dilin yazım kuralları ve kılavuzu, grameri devlet organlarının desteğiyle hazırlanmıştır. Bunun yanında, Karadağ’ın bağımsızlığının öncesinde ve bağımsızlık sonrasında Karadağlıcaya dair çeşitli dil çalışmaları yayımlanmıştır. Dilin kendi adı “Crnogorski jezik” / “Црногорски језик” (/Tsırnogorski yezik/) şeklindedir. Karadağlı dili, ISO 639 listesinde “CNR” koduyla bulunur (İğci, 2020, s. 17).

Yeni kurulan bir ülke olarak Karadağ Anayasası’nın 13. maddesi ile ülkede kullanılan resmî dilin Karadağlıca olduğu; Sırpça, Boşnakça, Arnavutça ve Hırvatçanın da resmî kullanımının olabileceği belirlenmiştir. Anayasal olarak her iki yazı sisteminin eşit olması sebebiyle, Karadağlı alfabesi iki paralel varyanta sahiptir: Kiril ve Latin alfabeleri eşittir (Anayasa, “Çlan 13”).

Karadağ içinde genel kullanımda Karadağlıcanın Latin esaslı alfabesinin daha yaygın olduğu söylenebilir. Günlük kullanımda, yayıncılıkta, iletişimde Latin yazısının yaygınlığı gözlemlenebilir. Karadağlıların çokluğunda bu yönde bir tercih olduğu da belirtilebilir (İğci, 2020, s. 24).

Alfabe 32 harfe sahiptir. Latin varyantındaki harflerden 29 tanesi monograftır. Her harf/işaret tek sesi karşılar. Ayrıca, iki harften oluşan 3 digraf vardır: “dz”, “lj”, “nj”. Bunlardan “lj” telaffuz edilirken, /l/ ve /y/ sesleri duyulabilir. Türkçede ince ünlü sırasındaki (*el, beylik* vb.) “l” ile telaffuzu

oldukça yakındır. Yine “nj” digrafı da /n/ ve /y/ seslerini telaffuzda hissettirir. Kiril varyantında her harf/işaret bir sesi karşılar. Konuşulduğu gibi yazılan bir alfabe olarak, Türkçe konuşanların kolayca algılayabileceği özelliktedir. İmla ile telaffuz birbirine denktir. Karadağlı alfabesinin Latin varyantıyla Kiril varyantının harf sıraları birbirinden farklıdır (İğci, 2020, 24).

Karadağ’ın etnik dağılımında Karadağlı, Sırp, Boşnak, Arnavut, Hırvat, Türk, Rom gibi çeşitli halklar sayılır. Dolayısıyla Karadağ’ın resmî dilinin adı onu konuşan etnik grup “Karadağlı” kelimesine {+CA} eklenmesiyle kurulmuştur (İğci, 2019b, s. 218). Bu ad, “*Türkçe*” başta olmak üzere, “*Almanca*”, “*Çekçe*”, “*Estonca*”, “*Farsça*”, “*Fransızca*”, “*Gürcüce*”, “*İngilizce*”, “*İbranice*”, “*Slovakça*” gibi çok sayıda dil adında olduğu şekildedir. Karadağlıca için Karadağ’da “Kuzeybatı Karadağlı ağızları” ve “Güneydoğu Karadağlı ağızları” şeklinde iki ana ağız bölgesinden söz edilmiştir (İğci, 2020, s. 19-20).

2. Kendi Dilinde ve Başka Dillerde “Karadağlı Dili/Karadağlıca”

Karadağlılar dillerini “Crnogorski jezik” / “Црногорски језик” (/Tsrnogorski yezik/) şeklinde ifade ederler. Boşnakça ve Hırvatçada “Crnogorski jezik”; Sırpçada “Црногорски језик”; Makedoncada “Црногорски јазик”; Slovincede “Črnogorščina” veya “Črnogorski jezik”; İngilizcede “Montenegrin language”; Almancada “Montenegrinische Sprache”; Fransızcada “Monténégrin”; Rusçada “Черногорский язык” şeklinde kullanılır (İğci, 2020, s. 23). Yukarıda da belirtildiği gibi, bu dilin Türkçedeki adı “Karadağlıca” veya açık olarak “Karadağlı dili” şeklindedir.

3. Akademik Yayınlardaki Kullanımlar

Türkçede üzerine az bilgi bulunan dillerden birisi olduğu literatür taramasından da anlaşılabilir. Akademik yayınlar tarandığında dil adı olarak Karadağlıca için asıl şeklin yanında bazı ilave şekillerinin de olduğu görülmüştür. Kaynaklarda bu dilin Türkçedeki adı için “Karadağlıca”, “Karadağca” ve “Karadağça” kullanımları tespit edilmiştir. Yayınlanma tarihlerine göre dizilerek her çalışma için bir örnek aşağıda verilmiştir. Yıl bazlı gösterim ile çalışmaların hangi yıllarda yapıldığının görülmesi, çalışmaların niteliğine dair fikir edinilmesi de hedeflenmiştir. Bu çalışmanın amacı yayınlardaki durumun tespiti olduğu için yazarlar değerlendirilmemiştir ve yine aynı sebeple örneklerin kaynaklarında yıl ve sayı gösterilmiştir. Yayınlanma yıllarıyla ilgili çalışmada dil adı için kullanılan şekil arasında ilgi düşünülebilir.

Türkçede bu dil adını “Karadağlıca” şeklinde anan çalışmalar için kronolojik sırayla şu örnekler verilebilir:

"György Hazai'nin çalışmasında, Rumeli'nin iki ana kolundaki özellikleri ve bunların alıntılardaki yansıması görülmüştür. Hazai'nin andığı dillere

Arnavutça, Boşnakça, Makedonca, Hırvatça, Karadağlıca, Rumence ve Yunanca da eklenebilir." (2018 Kaynak-1, s. 526);

"Böyle aile veya ortamlarda Türkçe, baskın Karadağlıca, Sırpça gibi dillerin resmî güçleri sebebiyle zaman zaman ikinci planda kalsa da yok olmamıştır." (2019 Kaynak-1, s. 24);

"Bu sosyolojik durum neticesinde Karadağ'da Karadağlıca, Sırpça, Boşnakça ve Hırvatçanın baskınlığında birçok dil konuşulur." (2019 Kaynak-2, s. 168);

"Çok dilli Karadağ'ın resmî dilinin Türkçedeki adı "Karadağlıca"dır." (2019 Kaynak-3, s. 206);

"İlgili konuşurlar resmî dil Karadağlıca'yı da bilmektedirler. Bundan dolayı, çekim konusunda emin olmak adına, sorular ara ara Karadağlıca olarak da sorulmuştur." (2019 Kaynak-4, s. 863);

"Ülke içinde Karadağlıca, Güney Slav dillerinden Sırpça, Boşnakça ve Hırvatça; kendi alt dil kolundan Arnavutça; Altay dillerinden Türkçe ile komşuluk içindedir." (2020 Kaynak-1, s. 19);

"Karadağlıca, Hint-Avrupa dillerinin Baltık-Slav dairesi içinde, Slavca kolunun Güney kesiminde yer alır." (2021 Kaynak-1, s. 485);

"Dolayısıyla bugünkü araştırmacı, Sırpça, Hırvatça, Karadağlıca, Arnavutça, Macarca gibi dillerde bugün kullanılan öğelerin yüzyıllar önce Türkçeden geçmiş veya Türkçeye ortaklaşa kullanılmış olabileceğini unutmamalıdır." (2021 Kaynak-2, s. 91);

"Bu çalışmada Batı Balkanlar'da konuşulan Sırpça, Boşnakça, Hırvatça, Karadağlıca, Makedonca gibi diller ile Kosova Türkçesinin ilişkide olduğu Goranca, Torbeşçe lehçeler düşünülmektedir." (2021 Kaynak-3, s. 594);

"Resmi dili Karadağlıca'dır. Karadağlıca veya Karadağlı dili, Hint-Avrupa dillerinin Baltık-Slav dairesinde yer alır." (2022 Kaynak-1, s. 469);

"Boşnakça, Arnavutça, Pomakça, Goralıca, Sırpça, Hırvatça, Karadağlıca, Makedonca, Rumence, Yunanca, Bulgarca, Ulahça, Romca, Romanca, Yahudi İspanyolcası ile Türkiye Türkçesinin büyük veya küçük çapta etkileşiminden söz edilebilir." (2023 Kaynak-1, s. 594);

Dilin isminin "Karadağca" şeklinde görüldüğü örnekler tarih sırasıyla aşağıdaki gibidir:

"Balkan dil bilim bölgesinde 6 Slav dili (Sırpça, Hırvatça, Boşnakça, Karadağca, Makedonca, Bulgarca), 1 Latin dili (Rumence), bağımsız Yunanca, Arnavutça ve Hint-Avrupa dili olmayan tek dil, Türkçe yer alır." (2006 Kaynak-1, s. 75);

"Nisan ayındaki nüfus sayımında Karadağ vatandaşlarının etnik kimlikleri dışında Sırpça mı, yoksa Karadağca mı konuştuklarını da belirtmeleri gerekiyor." (2011 Kaynak-1, s. 3);

"Sırpça bilen birisi Hırvatça, Karadağca ve Boşnakçayı da rahatlıkla anlayıp konuşabilmektedir." (2012 Kaynak-1, s. 72);

"Eski Hırvat dilini canlandırmak, yeni kelimeler türetmek, böylece Hırvat dilini Boşnakça, Sırpça, ve Karadağcadan farklılaştırmak gibi hususlar bağımsızlık sonrası Hırvatistan siyasetinin önemli gündem maddeleri arasında yer almıştır." (2015 Kaynak-1, s. 55);

"Taşlıca'nın bu dönem idari tarihini inceleyen Türkçe, İngilizce, Sırpça yahut Karadağca monografik bir çalışma bulunmamaktadır." (2015 Kaynak-2, s. 178).

"Kimi bölgelerde, özellikle de Bosna Hersek ve Karadağ'da tamamen aynı şiveyi konuşanlar, etnik gruplarına bağlı olarak dillerini Sırpça, Hırvatça, Boşnakça veya Karadağca diye adlandırmaktadır." (2020 Kaynak-2, s. 153);

"Bengalce konuşan turist sayısının 9.244 ve Karadağca konuşan kişi sayısının da 4.221 olması sebebiyle bu dillerde de daha fazla turist rehberi ihtiyacının yakın gelecekte ihtiyaç olmadığı düşünülmektedir." (2020 Kaynak-3, s. 179);

"Türkçenin Sırpçadaki (ya da Boşnakça, Hırvatça, son dönemde ise Karadağca) etkisi ve gücü hakkında birçok çalışma vardır." (2022 Kaynak-2, s. 185);

"Görüşülenler içerisinde en yüksek yabancı dil becerisine sahip olanlar arasında Güney Asya ülkelerinden AFG-K2 Türkçe, Farsça, İngilizce, Çince, Özbekçe, Türkmence, Tacikçe, Peşunca, Urduca ve Hazarca; Balkan ülkeleri grubundan KAR-K1 Hırvatça, Boşnakça, Karadağca, Slovence, Sırpça, İngilizce, Rusça, Arnavutça, Türkçe bilmektedir." (2023 Kaynak-2, s. 27).

Bir çalışmada bu dilin ismi "Karadağca" şeklinde kaydedilmiştir:

"Ülkenin resmi dili Karadağca olmakla birlikte resmi olarak Sırpça, Boşnakça ve Arnavutça ile Hırvatça dilleri de kullanılmaktadır." (2022 Kaynak-3, s. 183).

Dil adı yapan {+CA} ekini taşıyan ad varyantlarının yanında, birkaç yayında "Karadağ dili" gibi bir kullanım da görülmüştür (Gökdağ, 2012, s. 78-79; Temizer, 2013, s. 226; Özkan, 2016, s. 91; Handžić, 2017, s. 381; Köseoğlu, 2020, s. 158). *Türkiye dili*, *Fransa dili* gibi bir ifadeye benzeyen bu kullanımın tespit edildiği bazı yayınlarda kararsızlıktan veya ikilemeden doğmuş izlenimi veren bu kullanım anılmakla yetinilmiştir.

4. Türkçenin Dil Adı Verme Tercihini

Karadağlıcanın çeşitli Türkçe yayınlardaki kullanımına bakıldıktan sonra, bir sonuca varma açısından Türkçenin dil adı verme tercihinin bakmak faydalı olacaktır. Dil adı verme tercihleri dil bilimi terminolojisinin önemli bir parçasıdır ve bu tercihler Türkçede, dilin ait olduğu etnik gruplara gönderme yapılması şeklinde ortaya çıkar. Türkçenin dil adı verme tercihinin bakılarak hem akademik hem de toplumsal açıdan daha belirgin ve anlaşılır bir tanımlama sağlamak amaçlanmaktadır.

Türkçe, yapı bakımından eklemeli diller grubunun sondan eklemeli diller sınıfında yer alır. Türkçe bu eklerle, isim ve fiil tabanlarından sözlükçül birimler türetir ya da sözcüklerin sözdiziminde kullanımını sağlar (Alibekiroğlu, 2017, s. 35). Türkçede dil adlarının oluşumunda isimden isim yapım eki {+CA} temel işaret görünümündedir. Yani, Türkçe konuşurları bir dilin adını yaparken ekli kullanım olarak buna başvurmuşlardır. Buradaki tercih etnik ad ve {+CA} şeklindeki diziliş olup etnik ad, coğrafi addan gelişen bir ad da olabilir. Türkçedeki bu tercihe dikkat edilmesi, konuşan ve konuşulan dil bağını sağlaması bakımından önemlidir (Korkmaz, 1959, s. 327; Korkmaz, 2007, s. 39; İğci, 2019b, s. 218). Ekin bu işlevi, “gibilik, benzerlik” gösteren çekim işlevinin bir türetme eki işlevine dönüşmesinden oluşmuştur (Korkmaz, 1959, s. 327) ve vurgu, ekin kendisinden önceki hece üzerine atılır (Tosun, 2010, s. 1478; Gökdayı ve Sebzecioğlu, 2011, s. 157).

Sonuç

Taranan çalışmalar incelendiğinde bu dilin adını doğru olarak "Karadağlıca" şeklinde kullananların, bu dili merkeze alan ve bu dile odaklanan araştırmalar olduğu görülebilir. Burada Karadağlıların dilini anlatmaya, onu incelemeye çalışan yayınlar söz konusudur. Öteki hatalı varyantı kullanan çalışmalarda konu kapsamındaki dil (yani Karadağlıca), diğer dillerin yanında genel olarak anılmıştır. Bu tür çalışmalar Karadağ'ı siyasi, sosyal vb. yönlerden ele alan çalışmalardır. İçlerinden bazıları dil merkezli olmayan yayınlardır.

Karadağlı etnoniminin dili Karadağlıca için, Türkçe akademik yayınlarda söz yapısı Türkçeye uygun olan *Karadağlıca* yanında hatalı şekil *Karadağca* ve ünsüz uyumunu göz ardı eden şekil *Karadağca* tespit edilmiştir.

Bu çalışmada konu edilen dilin konuşurlarının adı *Karadağlı*, kendi dilinde de aynı şekildedir (*Crnogorac*). Bu etnik ad "Karadağ" (*Crna Gora*) coğrafya adından çıkmıştır. Karadağlı dilinin ismindeki bu dil adı verme tercihi ilk değildir. Türkçede daha önce kullanılmış olan *Karahanlıca*, *Osmanlıca*, *Karamanlıca* gibi kimi örneklerde de bu durum söz konusudur. Örneğin “Karahanlıca” adı, dilin tarihi bağlamını ve ait olduğu hanedanlığı, devleti ifade etmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Türkçede diller dilin “konuşurlarına”

yani millete (böyle durumlarda da bağlı oldukları hanedana, devlete) atf yapılarak adlandırılır. “Karahanca” gibi bir ifade yerine “Karahanlıca”, dilin Karahanlılar gibi bir siyasi yapı ve toplumun parçası olduğuna işaret eder. Aynı şekilde “Osmanlı”, hem bir hanedanı hem de bu hanedanın kurduğu geniş bir medeniyeti ve insanları ifade eder. Bu tarihî dönemde konuşulan dil döneminin kısa adı da Türkçenin yapısına uygun bir şekilde, {+CA} ekiyle *Osmanlıca* şeklinde kurulmuştur. Dili konuşan ülke veya bölge değil; o dilin konuşurları yani insanlardır. Karamanlıcaya gelinecek olursa, yine aynı şekilde “Karamanlı” konuşur adından oluşturulmuştur. Karamanlıların konuştuğu dile kısaca *Karamanlıca* denmiştir.

Karadağ’ın etnik dağılımında Karadağlı, Sırp, Boşnak, Arnavut, Hırvat, Türk, Rom gibi çeşitli halklar olduğu belirtilmişti. Bu etnik çeşitlilik dil adlandırmasında dikkat gerektirir. Bölge adından dil ismi oluşturmak bu noktada da sakıncalıdır. “Karadağca” ifadesi, Karadağ’da sadece tek bir dilin varlığını kabul eden hatalı bir kapsayıcılığa sahiptir. Ayrıca bu dilin konuşurlarıyla kök-ek bağıını koparır. Bu dilin konuşurları Karadağlılardır ve bu dilin adı, “Karadağlı” etnik grubuna ek getirilerek oluşturulmuştur. Ülke adına doğrudan {+CA} eklenerek yapılan adlandırmalar yanlış kapsamlara yol açabildiği gibi, Türkçenin dil adı verme geleneğiyle de çelişir. Bu nedenle, “Karadağlıca” gibi adların Türkçede doğru standartlaştırılması önem taşır.

Nasıl “*Rusyaca*”, “*İngilterece*”, “*Almanyaca*”, “*Fransaca*”, “*Yunanistanca*”, “*Arabistanca*” gibi ülke adından yapılacak dil adları Türkçenin dil adlandırma kurallarına ters düşecekse, aynı durum “Karadağlıca” için de söz konusudur. Bu noktada akıllara “*Çince*”, “*İsveççe*”, “*Korece*”, “*Norveççe*”, “*Portekizce*” gibi kullanımlar gelebilir. Bu adlandırmalar Türklerin daha az temas kurduğu, uzak yörelerin dilleridir. Burada bilgi eksikliği söz konusudur. Bu dil adlandırmalarının Türkçede yanlış oluşması, Karadağlıcada da aynı hatalı şekle gidilmesini gerektirmez.

Türkçede kullanımı yeni yeni gelişen “Karadağlıca” için hatalı kullanımlardan kaçınmak ve Türkçe literatüre yanlış varyantlar ekleyip berraklığı kirliletmemek gerekir. Bu dile dair bilgisi olmayanlara bilgi kirliliği sunmamak önemlidir. Güney Slav dillerine mensup bu dilin Türkçede adı “Karadağlıca” veya eksiz şekliyle “Karadağlı dili” olarak kullanılmalıdır.

Kaynakça

- Alibekiroğlu, S. (2017). Türkçede Sözcük Türetme Yolları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 16(1), 35-46.
- Anayasa: “Karadağ Cumhuriyeti Anayasası”, *Ustav Crne Gore*. 19 Oktobar 2007, Podgorica: Ustavotvorna Skupština Republike Crne Gore.

- Dilek, M. Ş. (2022). Türkiye-Karadağ İlişkileri. *Geçmişten Günümüze Türkiye-Balkan Ülkeleri İlişkileri* içinde, 181-200.
- Gökdağ, B. A. (2012). Balkan Ülkelerinin Anayasalarında Dil Kullanımı ile İlgili Düzenlemeler. *Turkish Studies*, 7(4), 69-97.
- Gökdayı, H.; Sebzecioğlu, T. (2011). Türkiye Türkçesinde {-CA} Biçimbiriminin Türleri. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 147-172.
- Handžić, A. (2017). Sultan IV. Murad’ın Erdel Prensi I. George Rakoçi’ye Yazdığı Berât. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 381-407.
- İğci, A. (2019a). *Karadağ Türk Ağzı*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- İğci, A. (2019b). Türkçede Kullanılan Dil Adlarının Yapısı. *XI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 16-18.
- İğci, A. (2020). Güney Slav Resmî Dillerinden Karadağlıcaya Genel Bakış. *Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları*, 2(2), 17-30.
- Korkmaz, Z. (1959). Türk Dilinde +ça Eki ve Bu Ek ile Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XVII(3-4), 275-358.
- Korkmaz, Z. (2007). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)* [2. baskı]. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köseoğlu, N. A. (2020). Batı Balkan Ülkelerinde Azınlık Hakları. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 28(1), 147-177.
- Morrison, K. (2009). *Montenegro: A Modern History*. Bloomsbury Publishing.
- Orhanlı, T. (2020). *Karadağ Dilinde Türkçe Unsurlar* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Özer, F. (2010). *Arşiv Vesikalarına Göre XIX. Yüzyılda Karadağ İsyancıları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Özkan, A. (2016). Berlin Antlaşması Sonrasında Karadağ’da Müslüman Emlakı Meselesi. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 35(59), 85-114.
- Rastoder, Š. (2017). Montenegro and the Montenegrins in the Yugoslavia-Statehood Loss and Its Renewal. In *Yugoslavia from a Historical Perspective*, (s. 90-125).
- Temizer, A. (2013). Karadağ’da Öteki Sorunu: Müslümanlar (1878-1913). *History Studies*, Volume 5 Issue 3, s. 223-240.
- Tosun, İ. (2010). Türkiye Türkçesinde +CA Ekinin Kullanım ve Anlam Çeşitliliği. *Turkish Studies*.
- Tulun, T. E. (2022). *Ortodoks Kilisesi-Karadağlılar ile Sırp Ortodoks Kilisesi Arasında Kilise Çatışması* (No. rkvtg). Center for Open Science.

Urhan, V. C. (2015). Karadağ'da Osmanlı Hâkimiyetinin Zayıflaması (17. ve 18. Yüzyıllar). *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 113-135.

Taranan Kaynaklar:

- 2006 Kaynak-1: Eker, S. (2006). Bosna'da Etno-Linguistik Yapı ve Türk Dili ve Kültürü Üzerine. *Millî Folklor*, (72), 71-84.
- 2011 Kaynak-1: Türbedar, E. (2011). Balkanlar'da Nüfus Sayımları ve Kimlik Tartışması. *TEPAV Değerlendirme Notu*. (Mart 2011), 2-6.
- 2012 Kaynak-1: Gökdağ, B. A. (2012). Balkan Ülkelerinin Anayasalarında Dil Kullanımı ile İlgili Düzenlemeler. *Turkish Studies*, 7(4), 69-97.
- 2015 Kaynak-1: Bayram, M., & Emiroğlu, H. (2015). Hırvat Milliyetçiliğinde Dil Unsurunun Rolü The Role of Language in Croatian Nationalism, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 11(43), 39-67.
- 2015 Kaynak-2: Tuğluca, M. (2015). Güvenlik Kaygılarının İdari Modernleşmeye Etkisi: Taşlıca'nın İdari Dönüşümü 1851-1912. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, (38), 177-218.
- 2018 Kaynak-1: İğci, A. (2018). Batı Rumeli Ağızlarının Sınıflandırılması İçin Görüşler. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 18(2), 523-534.
- 2019 Kaynak-1: İğci, A. (2019). *Karadağ Türk Ağzı*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- 2019 Kaynak-2: İğci, A. (2019). Türkiye Türkçesi Coğrafyası İçinde Karadağ Sahası. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 8(1), 159-182.
- 2019 Kaynak-3: İğci, A. (2019). Türkçede Kullanılan Dil Adlarının Yapısı. *XI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 16-18.
- 2019 Kaynak-4: İğci, A. (2019). Karadağ Ağızlarında Gelecek Zaman Eki Olarak {-[A]r}. *X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı*.
- 2020 Kaynak-1: İğci, A. (2020). Güney Slav Resmî Dillerinden Karadağlıcaya Genel Bakış. *Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları*, 2(2), 17-30.
- 2020 Kaynak-2: İvosevic İpek, S. (2020). Dil Öğretimi Amaçlı Türkçe-Sırpça Karşılaştırması. *International Journal of Language Academy*, 8(1), 151-165.
- 2020 Kaynak-3: Cansu, E.; Bahar, M. (2020). Türkiye'de Turist Başına Düşen Rehber Sayılarının Tespiti ve İhtiyaç Analizi. *3. Ulusal Turist Rehberliği Kongresi Bildiri Kitabı*, 173-183.

- 2021 Kaynak-1: İğci, A. (2021). Karadağ Topraklarında Türkçe ve Karadağlıca Ağızlarının Etkileşimi “Interaction of Turkish And Montenegrin Dialects In Territory of Montenegro”. *V. Uluslararası Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri: 7-8 Kasım 2019*, 483-534.
- 2021 Kaynak-2: İğci, A. (2021). Batı Rumeli’yi Osmanlı Türkçesi Geçmişiyile Anlamaya Çalışmak, “Trying to Understand Western Rumelia with Ottoman Turkish Background”. *I. Uluslararası Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 20-21
- 2021 Kaynak-3: Sülçevsi, İ.; Memishi, İ. (2021). Kosova Türklerinde Sevimli (Hipokoristik) Adlar. *Folklor/Edebiyat*, 27(106), 581-596.
- 2022 Kaynak-1: Kanacı, A., Demirarslan, D., & Savçın, E. B. (2022). Karadağ Geleneksel Konut Mimarisine Genel Bir Bakış. *Mimarlık ve Yaşam*, 7(2), 467-502.
- 2022 Kaynak-2: Özdamar, F. (2022). Kültürün Yolculuğu: Yeni Pazar Boşnak Kültüründe Türk Kültürünün İzleri. *Yol Kitabı*, 177.
- 2022 Kaynak-3: Dilek, M. Ş. (2022). Türkiye-Karadağ İlişkileri. *Geçmişten Günümüze Türkiye-Balkan Ülkeleri İlişkileri* içinde, 181-200.
- 2023 Kaynak-1: İğci, A. (2023). Rumeli’de *Türkiye Türkçesinin XXI. Yüzyılı, Doğumunun 80. Yılında Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı* içinde, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- 2023 Kaynak-2: Yolcu, F. (2023). Kültürlerarası İletişim Yeterliği Bağlamında Uluslararası Öğrencilerin Çok Dilli Becerileri. *SSD Journal*, 8(41), 15-28.

Etik Beyan ve Açıklamalar:

1. Bu makalenin yazar(lar)ı, etik kurul iznine gerek olmadığını beyan etmektedir.
2. Bu makalenin yazar(lar)ı, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.
3. Bu makalenin yazar(lar)ı, kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf gibi bütün belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
4. Bu makalenin benzerlik raporu bulunmaktadır.